

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA

(François Ewald i Alessandro Fontana)

str. 13

Wykład z 10 STYCZNIA 1979

str. 21

Kwestie metodologiczne. – Założenie o nieistnieniu powszechników. – Streszczenie zeszłorocznych wykładów: ograniczone cele rządzenia opartego na racji stanu (polityka zewnętrzna) i nieograniczone cele państwa policyjnego (polityka wewnętrzna). – Prawo jako zasada zewnętrznego ograniczenia racji stanu. – Zarys tematyki zajęć w roku bieżącym: ekonomia polityczna jako zasada wewnętrznego ograniczenia rozumu urządzającego. – Główna stawka tych badań: analiza systematycznego powiązania pewnej serii praktyk z reżimami prawdy oraz sposobów, na jakie kształtuje ono rzeczywistość. – Czym jest liberalizm?

Wykład z 17 STYCZNIA 1979

str. 49

Liberalizm i pojawienie się w XVIII wieku nowej sztuki rządzenia. – Charakterystyczne cechy liberalnej sztuki rządzenia: (1) ukonstytuowanie się rynku jako miejsca, w którym powstaje prawda, a nie tylko jako obszaru obowiązywania prawa. – Kwestie metodologiczne. Stawka badań skupionych wokół problemu szaleństwa, karania i seksualności: zarys historii „reżimów prawdy”. – Na czym powinna polegać krytyka polityczna wiedzy? – (2) Pytanie o granice władzy publicznej. Dwa typy rozwiązania: francuski radykalizm jurydyczny i angielski utilitaryzm.

– Kwestia „użyteczności” i granic sprawowania władzy publicznej. – Uwaga na temat statusu tego, co heterogeniczne, w obszarze historii: logika strategiczna przeciw logice dialektycznej. – Pojęcie „interesu” jako pojęcie operacyjne nowej sztuki rządzenia.

Wykład z 24 STYCZNIA 1979

str. 73

Charakterystyczne cechy liberalnej sztuki rządzenia (II): (3) Problem równowagi europejskiej i stosunków międzynarodowych. – Rachunek ekonomiczny i polityczny na gruncie merkantylnizmu. Zasada wolnego rynku według fizjokratów i Adama Smitha: narodziny nowego modelu europejskiego. – Pojawienie się racjonalności urządzającej jako zjawiska na skalę światową. Przykłady: kwestia prawa morskiego; osiemnastowieczne projekty wiecznego pokoju. – Zasady nowej liberalnej sztuki rządzenia: „rządowy naturalizm”; produkcja prawdy. – Problem liberalnego arbitrażu i jego narzędzia: (1) zarządzanie zagrożeniami i wdrożenie mechanizmów bezpieczeństwa; (2) mechanizmy kontroli dyscyplinarnej (panoptyzm Bentham’a); (3) polityka interwencjonizmu. – Zarządzanie wolnością i kryzysy, w jakie ono popada.

Wykład z 31 STYCZNIA 1979

str. 95

Państwofobia. – Kwestie metodologiczne: sens i cel wzięcia w nawias teorii państwa w ramach analizy mechanizmów władzy. – Praktyki rządzenia w neoliberalizmie: liberalizm niemiecki w latach 1948–1962; neoliberalizm amerykański. – Neoliberalizm niemiecki (I). – Jego kontekst polityczno-ekonomiczny. – Rada Naukowa ustanowiona przez Erharda w 1947 roku. Jej program: uwolnienie cen i ograniczenie interwencji rządu. – Erhardowski złoty środek między anarchią a „państwowym molochem” (1948). – Jego podwójny sens: (a) poszanowanie dla wolności ekonomicznej jako warunek politycznej prawomocności państwa; (b) instytucja wolności ekonomicznej jako załączek suwerenności politycznej. – Zasadniczy rys współczesnego niemieckiego sposobu rządzenia: wolność ekonomiczna jako źródło prawomocności i politycznego konsensu. – Wzrost gospodarczy jako oś nowej świadomości historycznej, umożli-

liwiająca zerwanie z przeszłością. – Związki chadecji i SPD z polityką liberalną. – Zasady liberalnego rządzenia i nieobecność racjonalności urządzającej typu socjalistycznego.

Wykład z 7 LUTEGO 1979

str. 119

Neoliberalizm niemiecki (II). – Jego problematyka: w jaki sposób wolność gospodarcza może jednocześnie leżeć u podstaw państwa i wyznaczać mu granice? – Teoretycy neoliberalni: W. Eucken, F. Böhm, A. Müller-Armack, F. von Hayek. – Max Weber i problem irracjonalnej racjonalności kapitalizmu. Odpowiedź szkoły frankfurckiej i szkoły fryburskiej. – Nazizm jako negatywny punkt odniesienia konieczny dla zdefiniowania celów neoliberalnych. – Przeszkody dla wprowadzania polityki liberalnej w Niemczech poczynwszy od XIX wieku: (a) ekonomia protekcjonistyczna według Lista; (b) państwowy socjalizm Bismarcka; (c) wprowadzenie w czasie pierwszej wojny światowej gospodarki planowej; (d) dyryżyzm typu keynesowskiego; (e) polityka ekonomiczna w epoce narodowego socjalizmu. – Neoliberalna krytyka narodowego socjalizmu odwołująca się do wspomnianych elementów niemieckiej historii. – Konsekwencje natury teoretycznej: rozciągnięcie krytyki na New Deal i na plan Beveridge'a; odgórne sterowanie i wzrost władzy państwowej; masowość i ujednolicenie jako skutki etatyzmu. – Stawka neoliberalizmu. To, co różni go od liberalizmu klasycznego. Teoria czystej konkurencji.

Wykład z 14 LUTEGO 1979

str. 143

Neoliberalizm niemiecki (III). – Przydatność analiz historycznych w odniesieniu do aktualności. – Czym neoliberalizm różni się od klasycznego liberalizmu? – Jego specyficzna stawka: w jaki sposób oprzeć sprawowanie władzy w wymiarze globalnym na zasadach ekonomii rynkowej i jakie transformacje to za sobą pociąga. – Rozbrat między ekonomią rynkową a polityką leseferyzmu. – Konferencja Lippmannowska (26–30 sierpnia 1938). – Problem stylu rządzenia. Trzy przykłady: (a) kwestia monopolii; (b) kwestia „działań dostosowanych”. Podstawy polityki eko-

nomicznej według W. Euckena. Działania regulacyjne i rozporządzenia; (c) polityka społeczna. Ordoliberalna krytyka gospodarki dobrobytu. – Społeczeństwo jako obszar interwencji rządowych. „Polityka społeczeństwa” (Gesellschaftspolitik). – Jej pierwszy aspekt: nadanie społeczeństwu formy przedsiębiorstwa. – Społeczeństwo jako przedsiębiorstwo i społeczeństwo jako byt prawny; dwa oblicza tego samego zjawiska.

Wykład z 21 LUTEGO 1979

str. 169

Drugi aspekt ordoliberalnej „polityki społeczeństwa”: problem prawa w społeczeństwie regulowanym zgodnie z modelem gospodarki rynkowej opartej na konkurencji. – Powrót do kolokwium Waltera Lippmanna. – Kilka uwag do tekstu Louisa Rougiera. – (1) Idea porządku prawno-ekonomicznego. Wzajemne relacje między procesami gospodarczymi i ramami instytucjonalnymi. – Stawka polityczna: problem przetrwania kapitalizmu. – Dwa komplementarne problemy: teoria konkurencji oraz historyczna i socjologiczna analiza kapitalizmu. (2) – Kwestia interwencjonizmu prawnego. – Przypomnienie historyczne: XVIII-wieczne państwo prawa przeciwstawione despotycznemu państwu policyjnemu. Rekonstrukcja tego pojęcia w wieku XIX: kwestia arbitrażu między obywatelami i władzą publiczną. Problem sądów administracyjnych. – Projekt neoliberalny: wprowadzić zasady państwa prawa w dziedzinie gospodarczej. – Państwo prawa a planowanie w ujęciu Hayeka. – (3) Rosnące zapotrzebowanie na regulacje sądowe. – Ogólna konkluzja: specyfika neoliberalnej sztuki rządzenia w Niemczech. Ordoliberalizm wobec pesymizmu Schumpetera.

Wykład z 7 MARCA 1979

str. 193

Uwagi ogólne: (1) metodologiczne znaczenie analizy mikromechanizmów władzy. (2) Narastająca państwowość. Jej związki z krytyką ordoliberalną. – Dwie tezy na temat państwa totalitarnego i państwowego urządzania w XX wieku. – Uwaga na temat rozprzestrzeniania się modelu niemieckiego na Francję i Stany Zjednoczone. – Niemiecki model neoliberalny i francuski projekt „społecznej gospodarki rynkowej”.

– Francja i kontekst przejścia do ekonomii neoliberalnej. – Francuska polityka społeczna: przykład ochrony socjalnej. – Rozdźwięk między tym, co ekonomiczne, i tym, co społeczne, w ujęciu Giscarda d'Estaing. – Projekt „podatku negatywnego” i jego sens polityczny. Ubóstwo „względne” i „absolutne”. Rezygnacja z polityki pełnego zatrudnienia.

Wykład z **14 MARCA 1979**

str. 219

Neoliberalizm amerykański. Jego kontekst. – Różnice między neoliberalizmem amerykańskim a europejskim. – Neoliberalizm amerykański jako globalne wyzwanie, utopia i sposób myślenia. – Jego rozmaite aspekty: (1) Teoria kapitału ludzkiego. – Dwa procesy, które znajdują w niej odzwierciedlenie: postępy analizy ekonomicznej w obrębie jej własnej domeny: krytyka klasycznej analizy prowadzonej w kategoriach czasu pracy; (b) rozszerzenie analizy ekonomicznej na dziedziny dotąd uznawane za nieekonomiczne. – Mutacja epistemologiczna zachodząca za sprawą neoliberalizmu: od analizy procesów gospodarczych do analizy racjonalności zachowań ludzkich. – Praca jako działanie ekonomiczne. – Jej rozbitcie na kapitał-kompetencję i dochód. – Redefinicja homo economicus jako przedsiębiorcy samego siebie. – Pojęcie „kapitału ludzkiego”. Jego elementy konstytutywne: (a) elementy wrodzone i pytanie o możliwość ulepszania ludzkiego kapitału genetycznego; (b) elementy nabyte i pytanie o genezę kapitału ludzkiego (edukacja, zdrowie itd.). – Sens tych analiz: ponowne podjęcie problemu społecznej i ekonomicznej innowacyjności (Schumpeter). Nowa koncepcja polityki wzrostu.

Wykład z **21 MARCA 1979**

str. 241

Neoliberalizm amerykański (II). – Zastosowanie siatki pojęć ekonomicznych do zjawisk społecznych. – Powrót do problematyki ordoliberalnej: dwuznaczność Gesellschaftspolitik. Uogólniona forma „przedsiębiorstwa” w polu społecznym. Polityka ekonomiczna i Vitalpolitik: społeczeństwo w służbie rynku i przeciw rynkowi. – Nieograniczone rozprzestrzenianie się ekonomicznej formy rynkowej na gruncie neoliberalizmu amerykańskiego: podstawa wyjaśniania zachowań jednostek

oraz krytyki interwencji rządowych. – Różne aspekty neoliberalizmu amerykańskiego: (2) przestępczość i polityka karanía. – Przypomnienie historyczne: problem reformy prawa karnego pod koniec XVIII wieku. Rachunek ekonomiczny i zasada legalności. Przewaga normy nad prawem w wieku XIX i narodziny antropologii kryminalnej. – Analiza neoliberalna: (1) definicja przestępstwa; (2) podmiot przestępczy jako homo economicus; (3) status kary jako narzędzia „egzekucji” prawa. Przykład handlu narkotykami. – Wnioski płynące z tej analizy: (a) antropologiczne wymazanie przestępcy; (b) wdrożenie modelu dyscyplinarnego.

Wykład z 28 MARCA 1979

str. 267

Model homo economicus. – Jego rozszerzenie na wszelkiego rodzaju zachowania na gruncie neoliberalizmu amerykańskiego. – Analiza ekonomiczna a techniki behawioralne. – Homo economicus jako podstawowy element nowego rozumu zarządzającego, który pojawia się w XVIII wieku. – Przyczynek do historii pojęcia homo economicus przed Walrasem i Pareto. – Podmiot interesu w angielskiej filozofii empirycznej (Hume). – Rozdźwięk między podmiotem interesu i podmiotem prawnym: (1) nieredukowalność interesu do woli w znaczeniu prawnym; (2) przeciwieństwo między logiką rynku i logiką umowy. – Drugie novum w stosunku do modelu jurydycznego: relacja między podmiotem ekonomicznym a władzą polityczną. Condorcet. „Niewidzialna ręka” Adama Smitha: niewidzialny charakter związku między indywidualnym dążeniem do zysku i pomnażaniem wspólnego bogactwa. Niecałościowy charakter świata ekonomii. Konieczna niewiedza suwerena. – Ekonomia polityczna jako krytyka rozumu zarządzającego: wykluczenie figury ekonomicznego suwerena na gruncie merkantylizmu i fizjokratyzmu. – Ekonomia polityczna jako nauka pomocnicza w stosunku do sztuki rządzenia.

Wykład z 4 KWIETNIA 1979

str. 289

Przyczynek do historii pojęcia homo economicus (II). – Powrót do problemu ograniczenia władzy suwerennej przez działalność ekonomiczną. – Wylonienie się społeczeństwa obywatelskiego jako nowego

pola, komplementarnego względem liberalnej sztuki rządzenia. – Homo economicus i społeczeństwo obywatelskie: dwa nierozdzielne elementy liberalnej technologii rządzenia. – Analiza pojęcia „społeczeństwa obywatelskiego”: jego ewolucja od Locke’a do Fergusona. Ferguson i jego Essai sur l’histoire de la société civile (1787). Cztery zasadnicze cechy społeczeństwa obywatelskiego w rozumieniu Fergusona: (1) jest ono historyczno-naturalnym niezmiennikiem; (2) zapewnia samoczynną syntezę działań podejmowanych przez jednostki. Paradoks więzi ekonomicznej; (3) jest stałą matrycą władzy politycznej; (4) stanowi motor historii. – Pojawienie się nowego systemu myśli politycznej. – Wnioski teoretyczne: (a) kwestia relacji między państwem a społeczeństwem. Problematyka niemiecka, angielska i francuska; (b) reguły sprawowania władzy: od mądrości Księcia do racjonalnego rachunku rządzonych. – Ogólna konkluzja.

PRZYPISY**str. 315**

STRESZCZENIE*(Michel Foucault)***str. 379**

UMIEJSCOWIENIE WYKŁADÓW*(Michel Senellart)***str. 391**

INDEKS NAZWISK**str. 399**

INDEKS POJĘĆ**str. 409**
